

Дигитализацията на културно-историческото наследство – полезна инициатива или реална необходимост ?

ПРОФ. Д-Р ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

КАТЕДРА „КУЛТУРА, ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО И ТУРИЗЪМ“

Ноември, 2023 г.

Дигитализацията на културно-историческото наследство – полезна инициатива или реална необходимост ?

Кратка анотация:

Във времето на всевъзможни дигитални нововъведения, когато изкуствения интелект завладява все повече различни нови територии, странно е че въпросите свързани с въвеждането на дигитализация в културното наследство все още се обсъжда като процес, който не е напълно възприет и приложен в практиката.

През последните години сме свидетели на различен тип дискусии в тази посока. Повдигат се въпроси, които имат за цел да поставят на дневен ред множество проблеми, които съпътстват този процес. Все още се спори как точно трябва да се приложи самата дигитализация, какви способности да се използват. Открити стоят и въпросите: с какво точно ще бъде предмет на дигитализация, какво ще представляват създадените бази с данни и къде същите ще бъдат разположени, както и как ще се използват получените крайни продукти.

Дигитализирането на културното наследство е обект и на планирани действия от страна на държавата. Открит стоив въпроса: липсата на стратегия и ясно разписани стандарти, които да бъдат приложени пропуск ли е? И ако отговора е „да“, то каква е причината за това? Какво е нужно да се предприеме?

Настоящият доклад има за цел да постави част от тези въпроси, като се потърси и отговор на тях. И на не последно място да се потърсят причините за забавянето на цялостната дигитализация на културно-историческото наследство у нас.

Химера ли е осъществяването на дигитализация на културното наследство?

Цифровизация / Дигитализация

За първи път за процеси свързани с пренос от един носител на друг се говори още в началото на 50-те години на XX в. във връзка с въвеждането на компютрите.

Цифровизация е начина, по който „много области от социалния живот се реструктурират около цифровите комуникационни и медийни инфраструктури“ - Scot Brennen and Daniel Kriess. (2014) Cultural Digitally – Digitalization and Digitization

Цифровизация – действие или процес на преобразуване/преминаване от аналогов сигнал/аналогови данни към цифров сигнал/цифрови данни.

Дигитализация - процес на преобразуване (конверсия) на налична аналогова информация в цифров (електронен) формат, с помощта на различни електронни устройства (компютри, скенери и др.) и специализиран софтуер.

► **Необходимост от дигитализиране**

► Дигиталната (цифрова) информация може лесно да бъде съхранявана и предавана.

► С „компресирането на данни“ при цифровата информация е възможно да се управлява „огромно количество съхранявани данни“.

► **Очаквани резултати от процеса по дигитализация и въвеждане на дигитална трансформация:**

- Информацията може да се обработва, съхранява и предава по цифров път. Възможност за улеснена компютърна обработка и други операции на обектите подложени на дигитализация.
- Нов тип цифрово представяне (цифрово изображение) за обекта, който е подложен на дигитализация. Организиране в цифрова форма.
- Съхранение, опазване и представяне на културно наследство (пример: обекти в Палмира, които вече са разрушени и безвъзвратно загубени).
- Ново понятие за достъпност. Осигуряване на глобален достъп до културното наследство (пример: виртуални турове в световни музеи).
- Интегрирането на дигиталните технологии посредством дигитализация на всичко, което може да подлежи на този процес.

Нормативно основание за въвеждане на дигитализацията в сферата на културното наследство:

➤ **Закон за културното наследство**

Глава 2 – Национална система за опазване на културното наследство

Чл. 14 (1) Министърът на културата или определено от него длъжностно лице от състава на министерството:

т. 12. Координира, организира и контролира дейността по:

д) дигитализация на културното наследство.

➤ **Наредба № Н-4 от 8 декември 2013 г. за условията и реда за представяне на културни ценности (В сила от 28.03.2014 г. Издадена от министъра на културата).**

Глава 3 - Достъп до движимо културно наследство

Чл. 21. (1) Музеите:

3. осигуряват онлайн достъп до информация за техните експозиции и дигитализирани културни ценности;

Глава 4 – Популяризиране на културни ценности

Чл. 37. (1) Дигитализацията и онлайн представянето на културните ценности, осъществявани от музеи, библиотеки и други физически и юридически лица, са средство за тяхното популяризиране.

(2) Музеите и библиотеките ежегодно планират средства за дигитализация, онлайн представяне на културните ценности и за съхранение на информацията в цифров вид.

➤ **Цифровата трансформация на България за периода 2020-2030 г. Национален стратегически документ. С., 2020.**

➤ **Препоръката на Европейската комисия от 27 октомври 2011 година относно цифровизацията и предоставянето чрез интернет на материали в областта на културата, както и за съхранението им в цифров вид.**

10 въпроса свързани с въвеждането на дигитализация на културното наследство

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ – СЪХРАНЕНИЕ – ДОСТЪП

- ▶ Какво може да бъде обект на дигитализация в областта на културното наследство?
- ▶ С каква цел се въвежда дигитализацията на културното наследство?
- ▶ Как ще се осъществи процеса на дигитализация спрямо обектите / елементите на културно наследство? Етапи и процеси, ресурси?
- ▶ С какви средства ще бъде извършена дигитализацията на обекти / елементи на културното наследство? Ресурси.
- ▶ Към кого следва да е насочен продукта по дигитализацията на културното наследство?
- ▶ Кой ще ползва дигитализираната информация на културното наследство?
- ▶ Как ще се използва получената дигитализирана информация на културното наследство? Оформяне на бази с данни!
- ▶ Къде ще бъде съхранена информацията, която е получена в резултат на дигитализацията на обекти / елементи на културното наследство?
- ▶ Има ли необходимост от обща концепция за дигитализация на културното наследство?
- ▶ Колко важна и значима е дигитална трансформация в сферата на културното наследство?

1. Какво може да бъде обект на дигитализация в областта на културното наследство?

- Текст – страница / книга / отделен документ / ръкопис;
- Снимки – на хартиен носител / на аналогов носител;
- Карти – на хартиен носител / на аналогов носител;
- Различни предмети / обекти;
- Аналогови аудио / видео носители.

2. С каква цел се въвежда дигитализацията на културното наследство?

- Опазване;
- Съхраняване и създаване на възможност за последващо използване (особено когато обектите са застрашени от изчезване или по някаква причина напълно са изчезнали);
- Популяризиране (в регионален и глобален мащаб).

3. Как ще осъществи процеса на дигитализация спрямо обектите / елементите на културно наследство? Етапи и процеси, ресурси.

- Изработване на съдържателен модел съдържащ обосноваване на обектите на дигитализация и тяхната специфика;
- Изработване на обща концепция за въвеждането на дигитална конверсия;
- Изработване на план, осигуряващ технологичното решение на процеса по дигитализация;
- Изработване на план съдържащ бюджетиране и финансиране;
- Осигуряване на човешки ресурс;
- Сформиране на партньорства.

4. С какви средства ще бъде извършена дигитализацията на обекти / елементи на културното наследство? Ресурси.

Методите и способите зависят основно от вида на обекта, който подлежи на дигитализация – текст, снимка, архитектурен обект, културна ценност, аудио или видео материал и пр.

- Технологични ресурси - технологично оборудване (хардуер) включващо различен тип техника (компютри, скенери, сървъри, оформяне на облачна мрежа и др.), както и специализиран софтуер;
- Човешки ресурси – кръг от специалисти в сферата на културното наследство (учени, музейни и библиотечни работници, архивисти); компютърни специалисти; специалисти в сферата на фотография и сканирането; правни специалисти; специалисти по управление на човешки ресурси (администратори).

5. Към кого следва да е ориентиран продукта на дигитализацията на културното наследство?

- Специалисти (изследователи, музейни / библиотечни / архивни специалисти);
- Масови потребители.

6. Кой и с каква цел ще използва дигитализираната информация на културното наследство?

- Специалисти в:
 - Архиви;
 - Музеи / галерии;
 - Библиотеки (обществени, научни);
 - Изследователи.
- По-тесен кръг от потребители – с цел проучвания и нови изследвания.
- По-широк кръг от потребители – с цел популяризиране.

7. Как ще се използва получената дигитализирана информация на културното наследство? Оформяне на бази с данни.

- Ресурси за ползване:
 - Уеб сайтове, портали, блогове;
 - Различни мобилни приложения.
- Базис данни / Дигитални мрежи:
 - Изграждане на вътрешни ресурси от дигитализирани обекти/ елементи на културното наследство носещи спецификата на отделните културни институти;
 - Оформяне на отделни бази с данни;
 - Включване в междуинституционални бази с данни;
 - Оформяне на единна национална база на културното наследство с данни;
 - Интегриране в международни бази с данни.

8. Къде ще бъде съхранена информацията, която е получена в резултат на дигитализацията на обекти / елементи на културното наследство?

- Уеб-бази с данни:
 - Бази с данни на индивидуални сървъри;
 - Бази с данни в облачно пространство. Споделени ресурси.
- Опазване на реализираната дигитална информация. Киберсигурност.

9. Има ли необходимост от обща концепция за дигитализация на културното наследство?

- Общи дигитализационни стандарти – съвместимост;
- Улеснен достъп за ползване от страна на потребители на дигитални услуги;
- Съхранение на дигитализираните обекти за продължително време;
- Авторското право в процеса на дигитализация;

10. Колко важна е дигитална трансформация в сферата на културното наследство?

- Дигитализацията като част от съвременната глобализация;
- Ползваемостта на дигиталните платформи като елемент от променящия се свят;
- Необходимост от ясно разписана методологична основа и национална пътна карта.

Дигитализацията на културно-историческото наследство – полезна инициатива или реална необходимост ?

- План за възстановяване и устойчивост – Стълб 4.Справедлива България - 2.Социално включване - Инвестиция свързана с дигитализация на музейни, библиотечни и аудиовизуални фондове. Цели се цялостно реформиране на политиките на държавата в областта на дигитализация и създаване на единна методология.
- Инициатива на Министерството на културата, която цели осъществяване на цялостно реформиране на политиките на държавата по дигитализиране, опазване, съхранение и популяризиране на културното наследство, и да се осигури свободен достъп на всички заинтересовани страни до културното богатство на страната, на равни начала и без ограничение.

„Изготвяне на единни стандарти и методология за дигитализиране на музейно, библиотечно и аудиовизуално съдържание“.

Резултати:

- Извършване на проучване за текущото състояние
- Изготвяне на единни стандарти за дигитализиране на музейно, библиотечно и аудиовизуално съдържание, което включва подбор и създаване на приложими към структурата на обектите, в които ще бъде извършвана дигитализацията, единни стандарти.
- Изготвяне на единна методология за провеждане на координирана дигитализация.
- На 4 май 2023 г. стартира проект „Дигитализация на музейни колекции, библиотеки и архиви“ от Националния план за възстановяване и устойчивост.

ИЗВОДИ

Въвеждането на пълна дигитализация е без алтернатива. Това е породена необходимост свързана с осъществяване на пълноценни процеси по опазване, съхраняване и споделяне на културното наследство, както и провокирана от нуждите на потребителите.

Нужно е:

- ▶ Необходимост от обща концепция и евентуалното въвеждане на единни критерии, както и на механизми свързани с дигитализация на културното наследство (материално и нематериално), при отчитане на неговата специфика.
- ▶ Разработване на национална пътна карта свързана с дигитализацията на културното наследство.
- ▶ Насочване усилията към обучение на специалисти, които пряко да работят в областта на дигитализацията на културното наследство.
- ▶ Поддържане на високо технологично ниво.
- ▶ Активна комуникационна кампания разкриваща постигнатото.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- ▶ **Игнатова, Анка.** За дигитализацията на българското културно-историческо наследство. В: <https://journals.uni-vt.bg/getarticle.aspx?aid=5180&type=.pdf>
- ▶ **Мучанова, Виктория.** Стандарти и модели за дигитализация на материалното културно-историческо наследство. – В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век : XIX национална научна конференция с международно участие София, 1 ноември 2021 г.* = Knowledge Society and 21st Century Humanism The 19 th International Scientific Conference Sofia, 1st November 2021. София: За буквите - О писменехъ, 2021, (2021), с. 679–688. ISSN 2683-0094.
- ▶ **Орехов, Михайло.** Същност на процеса на дигитализация като нов етап в глобалната информатизация. – В: *Информационни и комуникационни технологии* - <https://dlib.uni-svishtov.bg/handle/10610/4232>
- ▶ **Шалганова, Татяна.** Дигитализация на културното наследство. – В: *Културни наследства – политически залози и реконструиране на територии*. НБУ, Годишник на департамент „Антропология“ – 2021. В: https://ebox.nbu.bg/ant14/view_lesson.php?id=8
- ▶ Дигитални библиотеки с мултимедийно съдържание и приложения в българското културно наследство - http://mdl.cc.bas.bg/Digital_libraries_with_multimedia_content_and_applications_in_Bulgarian_cultural_heritage.pdf
- ▶ Дигитална култура за регионално сближаване - <https://digital-culture.eu/bg/course-1-3-digitising-culture>
- ▶ **Brennen, Scott and Daniel Kreiss.** (2014). Digitalization and Digitization, September 8 - <https://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>

**Дигитализацията
в културно-историческото наследство –
полезна инициатива или реална необходимост ?**

ПРОФ. Д-Р ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

КАТЕДРА „КУЛТУРА, ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО И ТУРИЗЪМ“

Ноември 2023 г.